

ÚNOSY

➤ ÚNOSY

Právní úprava

- **Úmluva o právech dítěte** ze dne 20. 11. 1989 - obecná ustanovení obsažena v čl. 11
- **Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí** ze dne 25. října 1980 (dále jen „Úmluva“) - právní úprava mezinárodních únosů, Úmluva se aplikuje na děti mladší 16 let!!, (pojem mezinárodní únos je obsažen pouze v názvu Úmluvy).
- **Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, (nazývané též Brusel IIbis nebo **Brusel IIa**)** – nařízení je přednostně aplikováno pro únosy z jednoho členského státu Evropské unie do druhého. Není aplikované ve vztazích s Dánskem.
- **Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí** ze dne 20. května 1980, přičemž jejími členy jsou jak státy Evropské unie, tak i mimo ni. Co se týče otázek upravených zároveň nařízením Brusel IIa a jmenovanou úmluvou, pak se ve vztazích mezi členskými státy použije přednostně nařízení, v dalších otázkách neupravených nařízením se aplikuje úmluva, tedy např. na vztahy s Dánskem či Švýcarskem.
- **Smlouvy o dvoustranné právní pomoci** – pokud existují, použijí se pro vztahy ČR se zeměmi, kde se nepoužije žádný z výše uvedených právních předpisů.
- **Vzájemnost** - mezi dotčenými státy diplomatickou cestou, pokud není aplikovatelný žádný právní předpis, zatím ne příliš úspěšné a efektivní.

Definice

Mezinárodní únos dítěte je protiprávní přemístění či zadržení dítěte mimo stát jeho obvyklého bydliště bez souhlasu druhého rodiče, kterému svědčí právo péče o toto dítě, nebo bez souhlasu soudu.

Mezinárodním únosem je také zadržení dítěte v zahraničí po dobu delší, než se kterou druhý rodič souhlasil.

Znaky mezinárodního únosu

- **Protiprávnost** - aby bylo jednání kvalifikováno jako mezinárodní únos nebo zadržení dítěte je třeba, aby toto jednání bylo protiprávní. Znamená to tedy, že neexistuje souhlas druhého rodiče s vycestováním ani rozhodnutí soudu, které by tento souhlas nahradilo. (k tomu § 877 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, dále jen občanský zákoník).
- **Místo obvyklého bydliště** - dítě bylo přemístěno či zadrženo mimo místo svého obvyklého bydliště. Jedná se o faktický stav, který je rozhodný bezprostředně před protiprávním přemístěním či zadržením, jde o místo, kde dítě navštěvuje školní zařízení, kde má kamarády, lékaře, místo, kde má vytvořené zázemí.

Obvyklým bydlištěm dítěte nemusí být místo trvalého bydliště. Žádný z právních předpisů upravujících únosy neobsahuje definici obvyklého bydliště a ani judikatura není, co se tohoto týče sjednocena. (k tomu výklad pojmu obvyklé bydliště uvádí např. Soudní dvůr Evropské unie ve svém rozhodnutí C - 523/07 ze dne 2. 4. 2009).

- **Právo péče** - navrácení dítěte se může domáhat rodič, kterému bylo porušeno právo péče, toto může vyplývat ze zákonů, soudního nebo správního rozhodnutí nebo z dohody platné dle právního řádu státu obvyklého bydliště dítěte. K tomu, aby bylo jednání kvalifikováno jako protiprávní přemístění nebo zadržení, je třeba, aby bylo právo péče skutečně vykonáváno, tedy, že rodič o dítě skutečně pečuje, nestačí, že mu bylo dítě svěřeno do péče rozhodnutím soudu. (k tomu ustanovení § 865 a násl. občanského zákoníku).

Únosem není krátkodobé vycestování s dítětem do zahraničí mimo místo jeho obvyklého bydliště (zpravidla 1 měsíc). Takové vycestování nevyžaduje souhlas druhého rodiče.

Mezinárodní únosy a zadržení, kterými se zabývá UMPOD, jsou tzv. rodičovské únosy, tedy kdy dítě je přemístěno či zadrženo jedním z rodičů. Nejde o jednání ve smyslu § 172 (zavlečení do ciziny) nebo § 200 (únos dítěte) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů. V jiných státech se však o trestný čin jednat může, záleží na konkrétním právním prostředí (např. Kanada, Itálie).

Mezinárodní únosy můžeme dělit na tzv. „haagské“ a tzv. „nehaagské“, a to, zda je možné na únosy aplikovat Úmluvu nebo ne. U nehaagských únosů je navrácení dětí velmi komplikované, kdy UMPOD spolupracuje se zastupitelským úřadem v dané konkrétní zemi, případně doporučuje, aby opuštěný rodič vyhledal právní poradenství přímo ve státě, kam bylo dítě uneseno, což je však většinou velmi finančně a také časově náročné.

Rozdělení únosů v agendě Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí

UMPOD rozděluje únosy na tzv. „modré“ a „červené“, modrý únos je ten, kdy dítě bylo přemístěno ze zahraničí do České republiky nebo zde bylo zadrženo. V případě červeného únosu bylo dítě z České republiky přemístěno do zahraničí nebo bylo v zahraničí zadrženo.

Únos dítěte ze zahraničí do České republiky (tzv. „modrý únos“)

Postup

Pokud bylo dítě mladší 16 let „uneseno“ do České republiky, postupuje UMPOD dle Úmluvy a dle evropského nařízení jako dožádaný (requested) ústřední orgán, který přijímá žádost o návrat dítěte do země jeho obvyklého bydliště.

Rodič, kterému bylo dítě uneseno (opuštěný rodič - left behind parent), se může domáhat jeho návratu prostřednictvím ústředního orgánu země svého pobytu, který dožádá ústřední orgán státu, kam mělo být dítě přemístěno (např. německý ústřední orgán Bundesamt für Justiz se obrátí na UMPOD) nebo se může se svým návrhem obrátit přímo na Městský soud v Brně a zahájit tzv. návratové řízení (pokud tak učiní UMPOD je o tom vždy Městským soudem v Brně informován).

- V případě přijetí žádosti o navrácení dítěte **UMPOD** neprodleně **kontaktuje**

rodiče – únosce a prostřednictvím zaslání dopisu jej vyzve k řešení situace, nejčastěji nabídne i bezplatnou mediaci přímo na UMPODu. Pokud jeho pobyt není znám UMPOD po rodiči únosci a po dítěti pátrá (zpravidla prostřednictvím Policie České republiky, České správy sociálního zabezpečení, úřadů práce apod.).

- **UMPOD oznamuje přijetí žádosti o navrácení příslušnému soudu** v místě pobytu dítěte v České republice. V souladu s čl. 16 Úmluvy nemohou soudní nebo správní orgány státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v němž bylo zadrženo, věcně rozhodovat o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle této úmluvy vráceno, nebo nebude-li podán návrh podle této úmluvy v přiměřené lhůtě po obdržení oznámení. Jakmile tedy místně příslušný soud v České republice obdrží toto oznámení, nemůže věcně rozhodovat o právu péče k dítěti.
- **UMPOD požádá o prošetření poměrů dítěte** dle § 53 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí v místě, kde by se dítě mělo aktuálně zdržovat. UMPOD sám prošetření poměrů neprovádí.
- UMPOD potvrdí dožadujícímu orgánu přijetí žádosti a jakmile má k dispozici i zprávu o prošetření poměrů, zašle mu ji.
- UMPOD je v neustálém kontaktu s přímými účastníky únosu, pracuje s únoscem, kdy je mu vysvětlován důsledek jeho jednání (často je zde i komunikace s psychologem), pracuje i s dítětem, většinou starší dětí, které si již mohou vytvořit svůj vlastní názor. UMPOD se snaží vést oba rodiče ke smírnému řešení situace. UMPOD již od počátku nabízí možnost mediace, a to i několikrát v různých fázích případu.

Pokud se rodič – únosce s dítětem dobrovolně nevrátí do místa jeho obvyklého pobytu a rodiče nenaleznou žádné smírné řešení situace, rozhoduje o navrácení či nenavrácení dítěte Městský soud v Brně v návratovém řízení, a to na základě podaného návrhu na navrácení. Žalobu podává opuštěný rodič, nikoliv UMPOD! Samozřejmě opuštěný rodič může využití služeb advokáta, kdy dnes už jsou advokátní kanceláře, které se na mezinárodní únosy specializují.

Návratové řízení

Návratové řízení lze zahájit jen na návrh a řídí se § 478 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o zvláštních řízeních soudních) a místně příslušným je **Městský soud v Brně** (výlučná příslušnost). Subsidiárně se aplikuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Soud musí do 3 týdnů od podání návrhu nařídít jednání a do 6 týdnů od zahájení řízení vydat rozhodnutí. V soudním řízení se zkoumá především, kde bylo místo obvyklého bydliště dítěte a zda bylo porušeno právo péče, které bylo skutečně vykonáváno. Ve věci samé se rozhoduje rozsudkem. Rozhodování o návratu dítěte není rozhodováním ve věci samé!! (Spor o věci samé tj, o právu péče o dítě, se má uskutečnit před příslušnými orgány státu, kde mělo dítě obvyklý pobyt před tím, než bylo přemístěné nebo zadržené).

Dítě je v návratovém řízení zastoupeno opatrovníkem, zpravidla orgánem sociálně-právní

ochrany dětí (UMPOD nikdy není opatrovníkem v návratovém řízení). UMPOD se účastní všech návratových řízení za ústřední orgán (není účastníkem řízení), soudu i účastníkům řízení může být po celou dobu řízení nápomocen (pomoc při zjišťování platné právní úpravy v místě obvyklého bydliště dítěte, nabízení mediace, apod.).

V případě, že rodič, který unesl dítě, se nedostaví k jednání soudu nebo se alespoň písemně nevyjádří, bude soud vycházet z toho, že rodič nemá proti navrácení námitek (§ 488 zákona o zvláštních řízeních soudních).

Během řízení soud může soud přijmout dočasná opatření (§ 486 zákona o zvláštních řízeních soudních), např. stanovit dohled nad pohybem dítěte včetně zákazu opustit území České republiky bez souhlasu soudu, může také stanovit režim styku s opuštěným rodičem.

V průběhu řízení namítá rodič únosce nejčastěji důvody čl. 13 b) Úmluvy, podle kterého není soud povinen nařídít navrácení dítěte, pokud se prokáže, že je vážné nebezpečí, že by návrat dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace. Tento článek však bývá vykládán tak, že dítě nebude navraceno, pokud by se dostalo do přímého ohrožení života, například pokud v místě obvyklého bydliště vypukl ozbrojený konflikt.

Podle čl. 13 Úmluvy však může soud odmítnout navrácení dítěte, zjistí-li se, že dítě s návratem nesouhlasí a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům (v České republice zpravidla od 12 let, dle § 867 odst. 2 občanského zákoníku).

Soud také nenařídí navrácení dítěte, pokud se prokáže, že se šlo s novým prostředím a od zahájení návratového řízení uplynul více než 1 rok (čl. 12 Úmluvy).

Pokud soud rozhodne o navrácení dítěte, je rozhodnutí předběžně vykonatelné, což znamená, že rodič únosce se musí ve lhůtě uvedené v rozsudku vrátit s dítětem zpět do místa obvyklého bydliště dítěte nebo musí dítě předat opuštěnému rodiči.

V rozsudku může soud uvést tzv. záruky, které mohou do jisté míry chránit dítě před negativními vlivy, které jsou s navracením spojeny. Záruky také umožňují rodiči únosci důstojný návrat do místa obvyklého bydliště dítěte, kde se může rozhodovat o péči a kontaktu s dítětem. U Městského soudu v Brně se v praxi často objevují rozhodnutí o tom, aby opuštěný rodič zajistil rodiči únosci výživu a bydlení, zdržel se trestního stíhání rodiče únosce, může být rozhodnuto o způsobu hrazení návratu dítěte do místa obvyklého bydliště nebo o podmínkách styku dítěte s rodičem únoscem. Záruky mají dočasný charakter, dokud není vydáno pravomocné rozhodnutí o péči v místě obvyklého bydliště dítěte. Všeobecně se záruky v návratovém řízení používají málo. Problém je především s právní formou záruk a s jejich vykonatelností.

Pokud dítě není navraceno v souladu s rozsudkem, může být v rámci nařízeného výkonu rozhodnutí odevzdáno rodiči, který se domáhá návratu, a to za součinnosti soudního vykonavatele, sociálních pracovníků a policie. Vzhledem k tomu, že se může jednat o velmi traumatizující zásah do života dítěte, snaží se nejprve všechny zúčastněné orgány o smírné řešení situace. Soud může nařídít setkání s mediátorem nebo odborníkem na pedopsychologii, může také přistoupit k opakovanému ukládání pokut.

Únos dítěte z České republiky do zahraničí (tzv. „červený únos“)

Postup

V případě, že je dítě uneseno z České republiky do zahraničí, postupuje UMPOD v souladu s evropskými nařízeními a Úmluvou jako dožadující (requesting) ústřední orgán, který odesílá žádost o návrat dítěte dožádanému (requested) ústřednímu orgánu do státu, kam bylo dítě protiprávně přemístěno či kde bylo zadrženo.

Rodič, kterému bylo dítě uneseno či protiprávně zadrženo, se může domáhat návratu dítěte prostřednictvím UMPODu nebo se může přímo se svým návrhem obrátit na příslušný soud státu, kam bylo dítě uneseno, avšak zde je třeba myslet na to, že návrh musí splňovat podmínky právního řádu té dané země (může zde být např. povinné právní zastoupení), řízení může být finančně velmi náročné.

- **UMPOD úzce spolupracuje s tzv. opuštěným rodičem**, pomáhá mu s přípravou veškerých podkladů pro podání žádosti o navrácení, rodiči je k dispozici také psycholog působící na UMPODu.
- **UMPOD intenzivně spolupracuje i s ústředním orgánem dožádaného státu**, kdy rodiči zprostředkovává kontakt s tímto orgánem a podává zprávy o postupu v návratovém řízení.
- **na základě plné moci UMPOD vystupuje jménem rodiče v České republice vůči ústřednímu orgánu dožádaného státu**, nezastupuje jej však před soudními orgány dožádaného státu. Možnosti a náležitosti zastoupení (bezplatnost či snížená cena zastupování advokátem) se řídí právním řádem konkrétní země a UMPOD v takových případech zprostředkuje potřebné informace.
- **UMPOD zasílá dožádanému státu tzv. potvrzení o právu dle čl. 8 Úmluvy**, jedná se o překlad ustanovení občanského zákoníku, která se vztahují k právu péče.
- ústřední orgány členských států spolupracují při **prošetření poměrů na základě čl. 7 Úmluvy**, UMPOD požádá ústřední orgán dožádaného státu o prošetření poměrů, aby mohl opuštěnému rodiči v České republice předat informace o aktuální situaci dítěte.

UMPOD vede statistiku všech únosů, jednotlivé únosy jsou zapisovány do tabulek, které jsou průběžně aktualizovány.

Tzv. únosové případy jsou řešeny přednostně.

Samostudium:

- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (Haag, 1980)
- Kapitola II. nařízení Brusel IIa
- Ustanovení § 478 až § 491 zákona o zvláštních řízeních soudních
- Ustanovení § 865 a násl. občanského zákoníku
- webové stránky Haagské konference mezinárodního práva soukromého (<https://www.hcch.net/>)
- leták rodina v krizi, informace k mediaci

Vzory:

- dopis únosci
- oznámení soudu dle čl. 16 Úmluvy
- žádost OSPODu o prošetření poměrů
- souhlas s dočasnou návštěvou
- souhlas s trvalým vycestováním
- formulář žádosti o navrácení
- vzor plné moci
- potvrzení o právu dle čl. 8 Úmluvy